

8. Полный христианский месяцеслов с присовокуплением разных статей к российской истории и киевской иерархии. – К., 1845.
9. Крамарев Г. О влиянии христианской веры на политическое могущество России. – К., 1849.
10. К вопросу о духовенстве, как сословии, в отношении к условиям Юго-западного края // Волынские Епархиальные Ведомости. – 1869. – №7.
11. Маркевич Г. Выборное начало в духовенстве древнерусской преимущественно юго-западной церкви до реформы Петра I // Труды Киевской Духовной Академии. – 1871. – №8, 9.
12. Макарий (Булгаков), митр. История Русской Церкви. – СПб., 1864-1886. – Т. I-XII.
13. Чистович И. Очерк истории западнорусской Церкви. – СПб., 1882-1884. – Ч. I-II.
14. Флоровский Г., прот. Пути русского богословия. – К., 1991.
15. Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні. – К., 1992.
16. Шмеман А., прот. Исторический путь православия. – Париж, 1989.
17. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості. – К.; Тернопіль, 2000.
18. Шип Н.А. Джерела формування інтелігенції на Україні (XIX ст.) // Історичні дослідження. Вітчизняна історія. Респ. міжвід. зб. наук. праць. – К., 1990. – Вип. 16.
19. Нариси історії української інтелігенції (перша половина XX ст.): У 3 кн. – К., 1994. – Кн. I.
20. Релігія в житті українського народу. – Мюнхен; Рим; Париж, 1966.
21. Драгоманов М.П. Историческая Польша и великорусская демократия. – К., 1917.
22. Турченко Ф.Г. Великий Октябрь и ликвидация эксплуататорских классов на Украине. – К.; Одесса, 1987.
23. Російський державний історичний архів (м. Санкт-Петербург).
24. Опанасенко В. Благодійні справи Чернігівського дворянства // Сіверянський Літопис. – Чернігів, 2000. – №4 (34).
25. Вехи: Интеллигенция в России: Сб. ст. 1909-1910 / Сост., комент. Н. Казаковой; предисл. В. Шелохаева. – М., 1991.
26. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760-1830. – К., 1996.
27. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.
28. Аржаковский А. Журнал “Путь”. (1925-1940). Поколение русских религиозных мыслителей в эмиграции. – К., 2000.
29. Веніамін (Новик), ігумен. Християнська основа лібералізму // Людина і світ. – 2000. – №6.
30. Чикаленко Є. Щоденник (1907-1917). – Львів, 1931.
31. Шудрик І. Династія Харитоненків і Православна церква // Людина і світ. – 2002. – №7-8.
32. Історія робітничого класу Української РСР / Ф.Є. Лось (відп. ред.): У 2 т. – К., 1967. – Т. I.
33. Державний архів Запорізької області.
34. Атеизм в СССР: становление и развитие / А.Ф.Окулов (отв. ред.) и др. – М., 1986.
35. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. – К., 2000.

SUMMARY

The article is devoted to the problem of activation of the church movement in Ukraine during the XIX – the beginning of the XX century. The author analyses it as a part of European modernisation process. Of special regard in the article are the main social groups in Ukraine (peasantry, workers, intelligence, and clergy), their role and involvement to the process of modernisation of the Orthodox Church in Ukraine.

У.П. Кошетар

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В КОНТЕКСТІ СПРІЯННЯ РОЗВИТКУ ГАЛИЦЬКОГО КОНСЕРВАТИЗМУ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТ.)

Дослідження галицького консерватизму, як важливого політичного напрямку, що спричинив певний етап в розвитку українського суспільства у перші десятиріччя ХХ століття, є актуальним завданням історичної науки. Його початок поклав професор Ю.І. Терещенко [1] та його наукова історична школа, яка знаходиться на етапі формування [2.-С.5]. Очікується вихід з друку дослідження М.М. Швагуляка, що спричинить поштовх до більшої зацікавленості історичного загалу (у першу чергу в сучасній Галичині) консервативною тематикою.

У даній статті ставиться завдання розглянути взаємовпливи української греко-католицької церкви і галицького консерватизму. Це питання ще не було предметом спеціального дослідження, хоча значна кількість розвідок присвячена соціальній доктрині католицької церкви [3; 4; 5; 6; 7]. Вченими опрацьовується тематика, пов'язана з суспільною та економічною діяльністю греко-католицької церкви [8; 9; 10]. Але концептуальне висвітлення наведеного питання, що надає можливість врахувати комплексні впливи національно-релігійного, політичного та економічного чинників формування галицького середовища наприкінці ХІХ – у перші десятиріччя ХХ ст. в контексті консервативної традиції, залишається важливим предметом для вивчення.

Соціальне вчення греко-католицької церкви цього періоду було складовою частиною католицької соціальної доктрини. Воно спиралось на папські енцикліки та документи католицької церкви, додаючи своє бачення перетворень в соціально-економічній сфері [3.-С.15].

У 70–90-х роках ХІХ ст. папа Лев ХІІІ виступив прихильником якнайактивнішої участі католиків у соціально-політичному житті. Він проголошував принцип *assomodata renovatio*, який полягав в оновленні християнства з метою пристосування до тогочасних реалій світового розвитку. Усвідомлюючи різновекторне спрямування католицького середовища у питаннях філософських, соціальних і політичних, Папа Лев ХІІІ для взаєморозуміння між католиками видав ряд енциклік, які слугували своєрідним дороговказом для вирішення богословських, філософських та суспільно-політичних проблем. Наприклад, енцикліка *Diuturnum illud* (1881 р.) аналізувала проблему походження держави, відкидаючи ідеї “комунізму, соціалізму та нігілізму”, наголошувала на походженні влади від Бога; енцикліка *Immortale Dei* (1885 р.) присвячена християнському характеру державного устрою. Церква і Держава розглядались як складові частини світового ладу, їх сфери діяльності чітко окреслені, тому вони повинні взаємодіяти, виходячи з принципу конкордату [4.-С.292-293].

Папа Лев ХІІІ вказував на можливості участі католиків у політичній сфері, але якщо вона базується на принципах: *in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas* (у нужденності єдність, у сумнівах свобода, у всіх справах терпимість).

В енцикліці *Libertas* (1888 р.) подавалось розуміння понять: християнська свобода, релігійний лібералізм, політична свобода. Підкреслювалось, що Церква завжди

підтримувала помірні обмеження суспільних свобод. Обов'язком християнина-громадянина присвячена енцикліка *Sapientiae Christianae* [11.-С.16]. Запорукою непохитності суспільних традицій та засобом боротьби з соціальною несправедливістю Лев XIII називав християнські принципи і запровадження їх до життя. Папа закликав до почуття християнської любові, яке повинно відноситись і до рідного краю (патріотизм), і до Церкви, як духовної батьківщини. Християнин зобов'язаний поважати владу і виконувати державні закони, якщо вони не вступають у протиріччя з Божественним законом. Церква має духовні цілі і стоїть понад державою (носієм матеріального). Церкву не можна використовувати в політичних інтересах будь-яких партій. Вона може співпрацювати з будь-якими політичними системами, які діють у межах природних законів, дотримуються свободи совісті і створюють умови для гармонійного розвитку людини.

Окремо зупинимось на енцикліці *Reum novarum* (1891 р.), яка була присвячена соціальному питанню. *Reum novarum* – перша суто суспільна енцикліка, яка з'явилася внаслідок зміни соціальної ситуації і наростаючого конфлікту між капіталом і робітничими організаціями, зростанням зубожіння, занепаду моралі та етики і необхідності захистити інтереси і права людської гідності робітника задля справедливості. Енцикліка обстоює законність приватної власності, право на справедливую платню та право створювати профспілки. Через 40 років після її виходу в світ папа Пій XI проголошує енцикліку *Quadregesimo anno* (1931 р.), в якій наводиться роз'яснення соціальної доктрини Церкви в період подальшого розвитку індустріального суспільства, загострення соціального питання та виникнення тоталітарних режимів. Енцикліка зазначала, що авторитет Церкви в суспільно-економічному секторі повинен базуватись на впровадженні і дотриманні людського закону; підкреслювалась необхідність існування приватної власності, яка є носієм суспільної функції, справедливої оплати праці, поєднанням законів моралі та економіки. Однією з важливих тем визначалась небезпека поширення марксизму, і, в зв'язку з цим, наголошувалося на необхідності співпраці між суспільними класами [12.-С.114].

В історичних умовах Галичини кінця XIX та перших десятиріч XX ст., коли з'являються нові соціально-політичні явища, консервативно налаштована частина українського політичного та релігійного проводу, не вдаючись до аналізу суспільного розвитку, намагалась вирішити національні та соціальні проблеми не виходячи за межі лояльності і співпраці (Австро-Угорської імперії, або II Речі Посполитої), розвитку просвітницького, моралістичного, кооперативного чинників. Причому для галицької консервативної свідомості характерною є відсутність чіткої, виразно окресленої теоретичної моделі. Можемо означити, що певна недорозвиненість ідеологічної основи пов'язана з тим, що консерватизм виступає як узагальнення тенденцій суспільного розвитку, оскільки вирішує завдання стабілізації та збереження існуючої суспільної структури.

У серпні 1899 р. митрополит УГКЦ А. Шептицький звернувся з Пастирським посланням до духовенства. Воно отримало назву “Наша Програма”, оскільки формулювало напрямки діяльності греко-католицької церкви. У посланні знаходимо чітке усвідомлення в українському суспільстві місця священика, що є взірцем служіння та уособленням справжніх “батьків і провідників”. “На нас звертає всі свої очі, – писав митрополит, – й від нас очікує свого спасіння” [13.-С.5]. Митрополит звернувся з пересторогою щодо акцентації радикального руху, який, використовуючи похибки та несумлінність деяких священиків, трактував останніх як “ворогів народу”, що призводить до розколу галицького середовища і недовіри до Церкви. Необхідно, на думку митрополита, поборювати подібні тенденції, оскільки вони загрожують приватній власності, християнській родині і, використовуючи атеїстичну пропаганду, намагаються привернути народ до фанатичного сповідання соціалістичної ідеології. Розуміючи загрозу, яку несе в собі радикальний рух, А. Шептицький закликав до поміркованого поборювання, яке базується на новозавітному законі. Роль церкви він вбачає у тому, щоб з любов'ю до несвідомих роз'яснювати ваді радикалізму і спрямувати всі сили для консолідації українців навколо Церкви: “...Нема сильнішої зброї на противника, як справжня любов і щира праця для його добра” [13.-С.6].

Як митрополит, він будував свою працю не на викритті, а на пропаганді тих християнських цінностей, проти яких виступає соціалізм.

Важливу соціальну функцію мала виконувати економічна діяльність Церкви, яка виражалась у допомозі зі створення різного роду установ, а саме: "...християнських крамниць, шпихлірів, позичкових кас, різних господарських і ремісних спілок..." [13.-С.7]. А. Шептицький співзвучно з енциклікою папи Лева XIII *Rerum novarum* проголошував соціальний напрямок діяльності священників, які повинні "багатших... наклонювати до любові та милосердя супроти убогих, – а убожчих остерігати перед пожаданням чужого добра" [13.-С.7].

А. Шептицький звертає увагу у "Нашій Програмі" на необхідність праці з молоддю з метою повернення її до християнського життя [13.-С.7]. Священники мали виховувати у молоді основні моральні якості: схильність до міркування, прямування до вищого блага, безкорисливість мотивів, здатність жити у людській спільноті, людяність, втілення в життя євангельської настанови: "І як бажаєте, щоб вам люди чинили, так само чинить їм і ви" (Лк.6,31) [14.-С.1271]. Отже, моральне виховання було зумовлене необхідністю поєднання суспільних та релігійних елементів, та втілення наведених норм в індивідуальну свідомість і поведінку кожної молодої людини. В травні 1932 р. він звертається до молоді з промовою щодо консерватизму і національних традицій, наполягаючи, що саме ці чинники є основою для державної незалежності та майбуття народу. Національна праця в ім'я Батьківщини складається з поєднання прагнень багатьох поколінь. З історичного погляду життя одного покоління є лише миттю, одним ланцюгом в житті нації. Неприйняття попереднього досвіду обов'язково призведе до ігнорування будь-якого авторитету, і як наслідок – панування невідворотної анархії: "Хто відкидає авторитет старших, легко відкине авторитет батьків, а відтак і кожний інший авторитет: Церкви, Бога, і всякої етики. Небезпека таких шляхів поведінки аж надто очевидна. Хто відкине ті авторитети, тому лишаться або власний його авторитет, або авторитет його партії, або близьких йому клік..." [15.-С.201].

Основні напрямки соціальної програми греко-католицької церкви були також сформульовані митрополитом Андрієм Шептицьким в Пастирському посланні "О квестії соціальній" (1904 р.) [16]. Послання присвячене розвитку соціальної думки папи Лева XIII (енцикліка *Rerum novarum*, 1891 р.), з огляду на специфіку тогочасного галицького середовища. Воно стало своєрідним коментарем та роздумами на теми суспільних змін і розуміння християнських принципів Церкви в цих умовах, критики соціалістичного вчення, яке виступало з позицій войовничого атеїзму. "Митрополит..., – зазначав дослідник Церкви Ю. Рибак, – як представник вселенської Церкви і пояснювач науки "Рерум новарум" мусів держатись визначених напрямків, подібно як амбасадор держави придержується свого уряду" [10.-С.212].

В означений період греко-католицька церква намагалася вирішувати ряд проблем: подолання внутрішніх непорозумінь, вирішення економічних проблем, бо австрійський, а потім і польський уряд, свідомо йшли шляхом штучного стримування соціально-економічного розвитку Галичини, відводячи її роль економічно нерозвиненої колонії.

Андрій Шептицький вважав, що у порівнянні з соціальними процесами європейського суспільства, галицьке суспільне життя ускладнювалося кризовим станом економіки в поєднанні із загостренням політичної боротьби, надмірними податками, неосвіченістю населення. Це в свою чергу призвело до посилення класових протиріч [17.-С.369,371]. Досить згадати рілєнничі страйки 1902 р. і вирішення проблеми завдяки втручання греко-католицької церкви на чолі з митрополитом Андрієм Шептицьким [16.-С.7]. Соціальна програма УГКЦ була спрямована на захист нужденних, але не методом соціалістів, які закликали ліквідувати приватну власність і надати державі всю повноту влади, а шляхом надання їм гарантованого права на працю та її гідної оплати [16.-С.20-23].

Важливим завданням соціальної діяльності церкви митрополит вважав створення умов для консолідації національно-патріотичних сил. У пастирському посланні від 12 липня 1923 р., звертаючись до духовенства і вірних з настановою до єдності та "примирення

духом” він писав: “Щоб можна успішно працювати для спасіння душ, треба нам конче єдності духа..., у ній наша сила” [18.-С.212-215]. 22 жовтня 1930 р. митрополит А. Шептицький закликав греко-католиків до організації Католицького Союзу. Зосередимо увагу саме на соціальному аспекті принципів побудови К.С. на завданнях, які були поставлені перед ним.: 1) єдність греко-католиків в справі захисту віри, моралі; 2) захист соціально незахищених прошарків населення, домагатись соціальної справедливості, розвиток соціальної охорони працюючих; 3) лояльність до Польської держави одночасно з легітимною діяльністю в усіх напрямках народного та політичного життя з метою піднесення освіти, культури, добробуту та права. “Всестороннє добро українського народу в християнському розумінні сього слова – се ціль, до якої в політичному житті прямуємо. Свобода діяльності представників К.С. при умові дотримання католицької віри, моралі, суспільних та національних основ” [13.-С.218].

Ми свідомо звертаємось до роботи Андрія Шептицького “Як будувати Рідну Хату”, яка побачила світ вже у 1942 р., оскільки вона стала теоретичним підсумком соціальної політики греко-католицької Церкви періоду кінця XIX – початку XX ст. Митрополит А. Шептицький звертається до образу Рідної Хати, коли пояснює значення національної консолідації. Він рішуче наполягав на необхідності створення могутньої організації, що гарантувала б права і обов’язки всім громадянам, до того ж цілісної, за його словами, “...тілом, оживленим одним духом” [19.-С.3]; організації, здатної поборювати як внутрішні протиріччя, які можуть призвести до її розпаду, так і напади зовнішніх ворогів, яка усвідомлює цілі та спрямована на перспективу, організації, яка поєднує і опікується матеріальним і духовним.

На думку А. Шептицького, основою такої організації-організму є родина і громада, які є першоосновою суспільності, до наступного щабля належать спільноти, товариства, об’єднання, кооперативи, професійні спілки, “що утворені волею людей для оборони, або розвою якихось спільних діб чи потреб” [19.-С.5]. Виходячи з цього, стає зрозумілою мотивація соціальної політики греко-католицької церкви. Пристосовуючись до історичних реалій тогочасного життя, вона використовує надбання ліберальної ідеології, надбання, які не суперечать християнському світогляду, з тим, щоб у перспективі не допустити карколомні соціальні зміни як наслідок революцій і громадянських воїн. Саме у цьому полягає причина, яка налаштовує УГКЦ з одного боку на підтримку консервативного руху як політичної сили в Галичині, а з іншого боку є одним з проявів консервативної сутності Церкви.

Держава повинна складатись з громад, які з’єднані завдяки спільним переконанням, потребам, традиціям. Саме це надає їй внутрішню силу. Будуючи національну державу, треба залучати до цієї справи духовенство. Священники повинні передавати потрібні знання як пастві, так і всьому народові та виховувати громадянські чесноти, щоб, обираючи при допомозі Божого Провидіння форму правління, він вчинив” мудро і по-християнськи” [19.-С.5]. У зв’язку з цим митрополит Андрій Шептицький нагадував про походження влади від Бога і право народу обирати форму правління: монархічну, олігархічну, демократичну, брати участь у голосуваннях та референдумах. У той же час митрополит перераховує обов’язки влади: “...служити публічному добру, зберігати й боронити природної і правильної свободи громадян, родин і всіх стоварищень, фахових товариств чи синдикатів, чи кооперативів, чи всіх тих угруповань людей, які відповідають потребам людини і її свободі лучитися з іншими у виконанні своїх прав і обов’язків” [19.-С.6].

Законотворча діяльність влади повинна відповідати “Божому праву і загальному добру”, а її судівництво має бути “безстороннє і незалежне” та слідкувати за виконанням прав і обов’язків громадянами. Влада повинна виконувати християнські обов’язки і допомагати в цьому громадянам. По відношенню до інших релігійних доктрин та вірувань сповідувати толерантність та забезпечувати цивільну свободу. “Христовій Церкві, оснований самим Богом Ісусом Христом, – зазначав митрополит, – влада зобов’язана забезпечувати повну свободу виконання її Божого післанництва і проповідання слова Божого

Об'явлення" [19.-С.7]. На думку А. Шептицького, для побудови української держави необхідно поєднати вище означені християнські принципи з ґрунтовними дослідженнями ймовірної форми правління (враховуючи тогочасні реалії він допускає, що "участь усього народу в вихованні керівної влади може... запевнювати мир, добробут і щастя...") [19.-С.8]. Якщо ж українська громада піде шляхом революції та соціалізму, то наслідком буде ігнорування авторитету, законів, на які спирається громадський порядок, що остаточно приведе до анархії, "неволі, нужди та руїни".

Духовенство у наведеній ситуації повинно виконувати функцію мудрого провідника народу і в зв'язку з цим зобов'язане вивчати та досліджувати процеси побудови, структури проводу, виборчу систему та практику голосувань. Митрополит не погоджується і критикує демократичне та європейсько-ліберальне сприйняття поняття "народ" як "пісок одиниць". Натомість пропонує розглядати його (поняття "народ") як цілість, що поєднує в собі безліч "природних угруповань людей" [19.-С.8], які в свою чергу мають певне спрямування – професійне, суспільне, політичне, територіальне. Кожне з подібних об'єднань і повинно достеменно вивчати греко-католицьке духовенство, щоб визначитись, на які політичні сили спиратись, які залучати, а які ігнорувати в справі сприяння державотворенню. До обов'язку духовенства та ченців, на думку митрополита, належить вивчення народного життя, побуту культури, ідеологій які мають вплив в народному середовищі. Подібні спостереження можливо проводити під час душпастирської праці, теологічних, реколекційних, соціологічних студій. Результатом досліджень має стати обґрунтування суспільної і політичної законотворчої концепції побудови держави, яка б відповідала потребам народу.

Отже, митрополит закликав священників до поєднання душпастирської та політологічної праці, що є дуже складним з огляду на традиційне невтручання Церкви у теоретичне обґрунтування державотворчих процесів. Митрополит зауважує, що тогочасна наука і практика знаходиться під впливом ідей французької революції, які були носіями індивідуалізму та лібералізму і своїм розвитком викликали появу антитези в політичному житті – появу соціалізму і тоталітаризму. А. Шептицький доходить важливого висновку – в момент протидії двох полярних систем необхідно вивчити, а може і запроваджувати так званий "посередній терен", до якого митрополит відносить монархічний режим, який репрезентував багато "здорових і життєздатних традицій". Його турбувало, що на зміну традиційному режиму прийшов крайній лібералізм, який привніс різко негативні чинники, а саме: людська спільність розглядалась ним (лібералізмом) як маса незалежних одиниць, поєднаних соціальними домовленостями; заперечення будь-якого авторитету (єдиним виключенням є авторитет більшості, вміло керованої з позиції сили та терору незначними представниками влади); усунення християнського стримувального чинника – "після усунення Бога і Його закону" державна влада стала спиратись "на всемогутність множення і на тих, що в імені тієї більшості говорили з тою перевагою, яку дає сила" [19.-С.9].

Лібералізм невідворотно змінюється тоталітаризмом. Андрій Шептицький вважає, що в тогочасних історичних умовах відсутні "чисті" форми правління, визначення яких належить ще Аристотелю: монархія, олігархія, демократія. Далі міркування митрополита не спираються на політичні дослідження і несуть ідеалістичне наповнення. На його думку, втрачає сенс назва тієї чи іншої форми правління, головне – це дотримання та збереження гармонії між "правами і свободою одиниць та правами і властю держави" [19.-С.10]. А. Шептицький наголошував, що мірилом для зорганізованої держави і влади є чесноти, які сповідує монарх, або влада аристократії чи олігархії, або громадян. Митрополит вважає, що всеосяжне служіння за взірцем Євангелія набагато легше виконати монарху, але неможливо навіть уявити, що існує держава, в якій всі громадяни беруть участь у загальному голосуванні та виборчих урядах, сповіднують християнські чесноти. Андрій Шептицький вважав, що відсутня різниця між демагогією ("зле демократія"), тиранією ("зіпсута монархія") і олігархією ("зіпсута демократія"), оскільки вони уособлюють несправедливу владу, владу, яка нехтує християнськими принципами.

"Хто має владу, – писав митрополит, – мусить дбати про добро тих, кому служить: дбати про своє добро перед добром загалу, це надужиття кожної влади" [19.-С.11]. З

наведеного впливає, що головним завданням священників в рамках сприяння державотворчих процесів є моральне виховання пастви, та наповнення соціально-економічного й політичного життя євангельськими принципами. Митрополит звертається до авторитету енцикліки римського папи Лева XIII *Longingua* і виокремлює положення про небезпеку абсолютизованої свободи, яка заперечує принципи Євангелія і (що є дуже важливим для галицького політичного загалу) зазначає, що чесноти громадян стають пріоритетним чинником саме в тому суспільстві, якому притаманні чвари, національний шовінізм і розкол на ворогуючі угруповання [19.-С.12].

Роль Церкви і греко-католицького духовенства в побудові могутньої держави полягає в виховній роботі, опікуванні молоддю, проповіді Євангелія та запровадженні моральних чеснот, які є втіленням справедливості та любові по відношенню до ближнього, в громадське і приватне життя громадян, а головне – провідників та монархів. Крім Церкви А. Шептицький до так званих “школ громадянських чеснот” відносить родини, громади, “добровільні стоварищення і спільноти людей”, “бо вони є тими органічними клітинами, з яких складається всенародний організм” [19.-С.12].

Товариства та спільноти утворюються на добровільних засадах, і надають людині значні переваги, які не в змозі надати ні родина, ні держава, тобто взаємодопомогу, спільність та пораду у праці. Вони мають власну організацію, побудовану за принципом самоврядування. По відношенню до товариств держава використовує функції нагляду регулювання, опіки, дотримання легітимності та об’єднувачу функцію. І, як наслідок, товариства сприяють державотворенню народів, які тільки постали на цей шлях, або є складовою частиною та підтримкою державного життя [19.-С.16]. Утворення різних за напрямком товариств пов’язано насамперед з їх фаховими завданнями: “рільничі, промислові, торгівельні, наукові, мистецькі, кооперативи і синдикати рідких фахів і працівників” [19.-С.16].

Греко-католицьке соціальне вчення мало на меті протидіяти соціалістичному світобаченню з його запереченням приватної власності і боротьбою з монархічною або буржуазно-ліберальною системою. Це знаходило прояв не лише в проголошенні християнських взірців (ідеалів), а й боротьбі та обмеженні рухів, які руйнували ці ідеали. У вище означеному розумінні визначення “соціальний” є складовою ознакою “функціонування та структури суспільства”, виходячи з “гуманізму, етики, справедливості”. На перший план висувалась теза про необхідність відновити суспільство, яке гарантує дотримання прав (головне – соціально незахищених верств) населення.

Парадоксальність релігійного соціального вчення полягає, на нашу думку, в його намаганні пристосуватись до швидкоплинного історичного поступу традицій та недопущення соціальних потрясінь на кшталт революцій та заколотів, тобто використання ліберального чинника для розвитку суспільства в рамках консервативної доктрини. Доречно у цьому контексті навести міркування А. Шептицького щодо устрою Церкви. У січні 1936 р. в пастирському посланні митрополита Андрея Шептицького “Про Церкву” зазначається: “Церковна влада є монархічна, себто зверхником Церкви є одна особа, що має всяку найвищу владу” [13.-С.230].

Аналіз документів, що відносяться до історії греко-католицької церкви в період з кінця XIX ст. і до 40-х років XX ст. свідчать про формування принципів соціального і політичного вчення, адаптованого до умов індустріального суспільства.

В його основі лежала ідея створення суспільства, що функціонує на засадах справедливості та євангельської солідарності, але за умови збереження приватної власності, трансформація соціальних груп передбачалась у християнському дусі [5.-С.115].

Політичний ідеал греко-католицької церкви вбачала в монархічній формі правління, де всі управлінські структури, починаючи з монарха, керуються і сповідують християнські принципи. Поява нових ідеологій, деструктивних по відношенню до Церкви і приватної власності, вимагала, на думку релігійних ідеологів, знайти такі форми державного устрою, що дозволяли б виконувати Божі заповіді християнину, який виступає як приватна особа та представник соціальної інституції. Така соціально-політична концепція відводила церкві

визначальне місце в житті суспільства, створювала основу її впливу на соціальні відносини, відносини власності, на форми політичного життя.

Отже, греко-католицька церква, поєднуючи в своїх концепціях і діяльності елементи консерватизму і соціальних чинників, впливала на розвиток галицького консерватизму.

Джерела та література

1. Терещенко Ю.І. Причинки до історії галицького консерватизму // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія "Історія, економіка, філософія" / Гол. ред. Ю.І. Терещенко. – К., 2000. – Вип. 4. (Збірник наукових праць кафедри історії України та зарубіжних країн, №1).
2. Осташко Т.С. В. Липинський – чільний діяч українського монархічного руху // Гетьманський альманах / Відп. ред. Ю.І. Терещенко. – К., 2002. – Ч.1.
3. Лобье П. Социальная доктрина католической церкви: Опыт воплощения христианского идеала. – Брюссель, 1989.
4. Майка Ю. Социальное учение католической церкви: Опыт исторического анализа. Рим-Люблин, 1994.
5. Социальные идеи христианства в XX веке: Сборник обзоров. – М., 1989.
6. Чебаков С. Соціальна доктрина католицизму // Українські проблеми. – 2000. – №20.
7. Кравчук А. Митрополит Андрей Шептицький та Іван Франко про християнську соціальну акцію // Соціальна доктрина Церкви. – Львів, 1998.
8. Качор А. Роля духовенства і Церкви в економічному відродженні Західної України. // Збірник тисячоліття християнства в Україні 988–1988 / Ред. О. Баран, О.В. Герус. – Вінніпег, 1991.
9. Марчук В. Греко-католики в Другій Речі Посполитій: суспільний чин та конфесійно-територіальний устрій // Галичина. – 2001. – №5-6.
10. Рибак Ю. Вибрані соціо-економічні концепції митрополита Андрея Шептицького // Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький. Збірник популярно-наукових доповідей і статей, та іншого архівного матеріалу, скомплектований з нагоди відзначень 45-ої і 50-ої річниць смерті Митрополита Андрея Шептицького. – Філадельфія, Б.р.
11. Чировський М. Введення до суспільно-господарської науки церкви. – Львів, 1994.
12. Папские Послания Льва XIII и Пия XII: О Положении трудящихся. – Рим, 1942.
13. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Церква і Церковна єдність: Документи і матеріали 1899-1944. – Львів, 1995. – Т. 1.
14. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. – Б.м., 1988.
15. Слово до молоді Митрополита Андрея Шептицького про передання консерватизму і національних традицій // Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький. Збірник популярно-наукових доповідей і статей, та іншого архівного матеріалу, скомплектований з нагоди відзначень 45-ої і 50-ої річниць смерті Митрополита Андрея Шептицького. – Філадельфія, Б.р.
16. Шептицький А. О квестії соціальній. – Жовква, 1904.
17. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців. 1848-1914. – Львів, 1926. – Ч. 1.
18. Шептицький А. Пастирське послання // Церква і суспільне питання. – Львів, 1998. – Т. 2. – Кн. 1.
19. Шептицький А. Як будувати Рідну Хату. – Люблин, 1989.

SUMMARY

The article is an attempt to analyse a social doctrine of the Ukrainian Greek-Catholic Church (the end of the XIX – the first third of the XX cent.) as the logical sequential of the Rome-Catholic Church social doctrine. As the author shows this doctrine took into account the essential factor of political consciousness of that time Galician socium – conservatism.